

Stanowisko XIX Kongresu Gmin Wiejskich

w sprawie

realizacji niektórych zadań związanych z ochroną środowiska

Polityka ekologiczna jest świadomą i celową działalnością władz różnych szczebli, prowadzona w odniesieniu do środowiska przyrodniczego, traktowanego jako miejsce życia i działalności człowieka. Samorząd wielokrotnie artykułował oczekiwania w zakresie tworzenia warunków do racjonalnego użytkowania zasobów środowiska, jego właściwej i racjonalnej ochronie, a także umiejętnego dobierania instrumentów administracyjnych i finansowych sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi. Obszary wiejskie stanowią ok. 90 % powierzchni Polski i zamieszkuje je bez mała 60 % naszych obywateli.

Analizując tempo zmian zachodzących na obszarach wiejskich w porównaniu z obszarami zurbanizowanymi, należy zauważyć, że dynamika rozwoju tych ostatnich jest zdecydowanie większa. Gminy wiejskie i miejsko-wiejskie ciągle stoją przed ogromnymi wyzwaniami rozwojowymi, związanymi z zapewnieniem podstawowego standardu usług publicznych dla mieszkańców. Te standardy są często powiązane ze środowiskiem, jego stanem i ochroną. Ciągłe ponad 60 % gospodarstw domowych nie posiada dostępu do kanalizacji, a 15 % do sieci wodociągowej. Ponad 65 % domów opalanych jest paliwami stałymi, przy użyciu przestarzałych pieców i kotłów o niskiej sprawności energetycznej. Na wielu dachach wciąż materiałem pokryciowym jest rakotwórczy azbest. Występuje niedobór mocy sieci energetycznych, które są przestarzałe i zdekapitalizowane do tego stopnia, że branża energetyczna mówi o potrzebie reelektryfikacji wielu obszarów. Nowe formy ochrony przyrody wprowadzane przez prawo unijne – sieć Natura 2000, Ramowa Dyrektywa Wodna, dopłaty rolnośrodowiskowe, system ocen oddziaływania na środowisko – często spotykają się z rezerwą ze strony mieszkańców i samorządów wobec braku odpowiedniej informacji na temat zasad funkcjonowania tych form, dialogu, a także braku programów i środków finansowych na rekompensatę za ich stosowanie. Wprowadzone w 2016 r. nowe regulacje prawne odnoszące się do urządzeń i inwestycji w odnawialne źródła energii zarówno w sferze prawa budowlanego, ale i fiskalizmu, szczególnie w energetyce wiatrowej, - wstrzymały na jakiś czas dynamiczny rozwój energetyki OZE. Ten sektor dla gmin z obszarami wiejskimi ma ogromne znaczenie dla procesów proekologicznych, reorientacji na zieloną energię, zmniejszenie kosztów produkcji gospodarstw rolnych, a także na dywersyfikację źródeł energii, a tym samym wzrost bezpieczeństwa energetycznego. Zmiana struktury mieszkańców wsi, których tereny coraz częściej traktowane są jako atrakcyjne miejsca dla procesów migracyjnych dotychczasowych mieszkańców miast, spowodowała także nowe problemy związane z bliskością obiektów, w których prowadzona jest produkcja zwierzęca, a tym samym z uciążliwościami zapachowymi. Skala zróżnicowania standardów życia w miastach i na obszarach wiejskich, a także stan środowiska i ekstremalna potrzeba o jego dbałość jest wyzwaniem dla polityków, parlamentu,

rządu i samorządu. Potrzebne są w tym zakresie nowe polityki, nowe programy oraz innowacyjne przedsięwzięcia rozwojowe i proekologiczne.

Zdaniem uczestników XIX Kongresu Gmin Wiejskich poprawie sytuacji w tym zakresie będą sprzyjać następujące działania:

- Zastosowanie w programach wspierających rozwój obszarów wiejskich takich instrumentów finansowych, które realnie wpłyną na zmniejszenie dysproporcji w zakresie standardów życia pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi. Pieniądze w ramach II Filara Wspólnej Polityki Rolnej są niewspółmiernie małe do realnych potrzeb.
- Uwzględnienie w założeniach do Umowy Partnerstwa na lata 2021 – 2027 dodatkowego, niezmiennie potrzebnego, obszaru strategicznej interwencji, jakim powinny być obszary wiejskie.
- Utworzenie specjalnych, nie tylko unijnych, instrumentów finansowych dedykowanych dla obszarów wiejskich na eliminację niedomagań w sferze gospodarki wodno-ściekowej (liniowej i rozproszonej).
- Wprowadzenie w planowaniu przestrzennym standardów urbanistycznych uwzględniających nie tylko ochronę krajobrazu, ale także ochronę środowiska. Standardy te winny obejmować procesy rewitalizacyjne, ochronę wód, gleb i powietrza oraz przeciwdziałać rozpraszaniu zabudowy osadniczej.
- Wzmocnienie mechanizmu wyrównawczego w finansowaniu gmin z obszarami wiejskimi i wprowadzenie subwencji ekologicznej dla gmin objętych różnego rodzaju formami ochrony przyrody, jako rekompensaty za ograniczenia rozwojowe tych obszarów. Subwencja uczyni z gmin i ich mieszkańców sprzymierzeńców dla ochrony środowiska.
- W procesie wyznaczania nowych form ochrony przyrody – szczególnie tych determinujących procesy rozwojowe obszarów, na których zlokalizowane będą te formy – rola samorządów nie może ograniczać się wyłącznie do wydawania nic nie znaczących i niewiążących opinii. Wprowadzić należy postępowanie oparte na powszechnej zasadzie dwuinstancyjności wraz z zapewnieniem kontroli sądowej tych procedur. Obecna pozycja potencjalnych inicjatorów wyznaczania nowych form jest znacznie silniejsza od pozycji prawno-ustrojowej samorządów.
- Utworzenie spójnych i stabilnych mechanizmów wsparcia zróżnicowanych form energetyki opartej na źródłach odnawialnych i zorientowanej na procesy prosumenckie. Wsparcie potrzebne jest nie tylko dla instalacji fotowoltaicznych i wiatrowych, ale także dla instalacji kogeneracyjnych wykorzystujących biomasę, osady ściekowe oraz wszelkie inne odpady mające wartość energetyczną. W tym zakresie niezbędne jest także stabilne prawo podatkowe.
- W realizacji programów rządowych i specjalnych, związanych z ochroną środowiska należy w samorządach upatrywać partnerów wspomagających procesy informacyjno-edukacyjne, a także ułatwiających nabory wniosków i obsługę aplikantów. Jednakże partner samorządowy musi być za swoje uczestnictwo w tych procesach należycie wynagradzany, tak jak wynagradzani są inni realizatorzy tych procesów, szczególnie z instytucji państwowych.
- Przywrócenie możliwości tworzenia gminnych funduszy ochrony środowiska wraz z określeniem źródeł ich dochodów jako partycypacji w opłatach za korzystanie ze

środowiska. Likwidacja w 2010 roku gminnych i powiatowych funduszy negatywnie wpłynęła na lokalne możliwości wspierania działań w zakresie ochrony środowiska, czego dowodem jest np. spowolnienie tempa i zakresu eliminowania azbestu.

- Wprowadzenie możliwości wykonania zastępczego lub też wprowadzenie możliwości świadczenia celowego na pokrycie kosztów przyłączenia do systemów zagospodarowania ścieków wobec właścicieli nieruchomości, których stan majątkowy uniemożliwia skuteczną egzekucję obowiązku przyłączenia. Sprawa ta leży w interesie wszystkich korzystających ze środowiska.
- W systemie gospodarowania odpadami komunalnymi, bazując na dotychczasowych doświadczeniach, skrócona musi być procedura i droga wymiaru oraz egzekucji podwyższonych opłat za uchylanie się od obowiązku segregacji odpadów komunalnych. Podstawą działań w tym zakresie winne być jednolite w skali kraju prawo, określające kiedy należy stwierdzić, że obowiązek segregacji nie został spełniony. Prawodawca musi dostrzec swoją rolę skutecznego kreatora prawa wspomagającego samorządy w procesie implementacji prawa tak unijnego, jak i krajowego.
- Oceniając aktualny, po wielu zmianach, tekst ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach po kątem Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów ws. „Zasad techniki prawodawczej”, - celowym i pilnym jest napisanie tej ustawy od nowa. Ustawa bowiem staje się coraz bardziej skomplikowana, a kolejne jej nowelizacje czynią jej tekst mało zrozumiałym dla wszystkich uczestników systemu gospodarowania odpadami komunalnymi.